Pavlína Cermanová
(Centrum medievistických studií, Praha)

Nebiblická proroctví v husitství

Když Jan Hus argumentoval proti nařízení spálení knih Jana Viklefa, které bylo vydáno v Praze roku 1410, zdůraznil ve spise *De libris hereticorum legendis*, že rovněž v knihách kacířů mohou být obsaženy správné a užitečné myšlenky, a proto se nemají pálit. Poukázal v této souvislosti na kauzu projednávanou 4. lateránským koncilem, který odsoudil některé z myšlenek kalábrijského opata Jáchyma z Fiore. Koncil, jak uvádí Hus, tehdy zakázal hájit nebo schvalovat Jáchymovu bludnou nauku či výroky o svaté Trojici, jimiž odporoval Petrovi Lombardskému, nenařídil ale pálit jeho knihu nebo zavrhnout pravdu v ní obsaženou („veritas libro eius inserta")[1]. Jméno Jáchyma z Fiore, jednoho z nejvlivnějších středověkých apokalyptických myslitelů, nás přivádí k tématu přítomnosti profetické literatury ve středověkých, resp. husitských Čechách a jejího využití v různě definovaných diskurzech. Pozornost přitom zaměříme zejména na proroctví nebiblická, k nimž autoři na rozdíl od biblických prorockých knih přistupovali nejen s různou mírou důvěry a očekávání, ale i s rozdílnou metodou jejich zpracování. Husovo zamýšlení se nad nesmyslností pálení knih

[1] J. Hus, *De libris hereticorum legendis*, in: *Magistri Iohannis Hus polemica*, ed. J. Eršil, Turnhout 2010 (Corpus Christianorum. Continuatio Mediaevalis, 238), s. 16–19. O kauze odsouzení Jáchymových myšlenek 4. lateránským koncilem viz například B. McGinn, *The Calabrian Abbot. Joachim of Fiore in the History of Western Thought*, New York 1985.

http://rcin.org.pl

je, pravda, jediným místem, kde se dozvídáme, že český mistr měl vůbec nějaké povědomí o existenci a díle Jáchyma z Fiore, neboť Husovy spisy zůstaly jáchymistickými koncepty prakticky nedotčené. To ale neznamená, že by jméno kalábrijského opata nemělo v Čechách zvuk, ani to, že by se Jan Hus vyhýbal inspiracím v evropských proudech profetické literatury. Už tím, že Jan Hus v uvedeném spise *De libris hereticorum legendis* zmínil „pravdu" obsaženou v knihách Jáchyma z Fiore, naznačil, že je do jisté míry obeznámen s obsahem Jáchymových spisů, resp. spisů mu připisovaných. Nebylo by divu, neboť jméno kalábrijského opata ani dvě stě let po jeho smrti nebylo v Evropě zapomenuto a kolovala zde řada jeho spisů, resp. spisů jemu připisovaných. Jáchym se svým působením a spisy zapsal nejen do kompendií profetické literatury, ale také do soudobých historiografických děl. Zprávu o jeho životě a částečný výčet spisů přináší například kronika Martina z Opavy, která svým rozšířením aspirovala na pozici skutečného bestselleru. Odkaz na jeho proroctví nalezneme ale například i v Neplachově kronice[2]. Bylo by tedy jen přirozené, kdyby i Jan Hus byl coby univerzitní mistr alespoň povšechně obeznámen s Jáchymovými myšlenkami. Mezi rukopisnými sbírkami jsou dodnes dochovaná bohemikální díla, jež kolovala pod Jáchymovým jménem, ačkoli se nejedná o jeho díla autentická (*Super prophetas*, *Joachimi prophecia de Bohemia*)[3]. V českém prostředí žily tyto texty svým vlastním životem, když

[2] Martin von Troppau, *Chronicon Pontificum et Imperatorum*, ed. A.-D. von den Brincken, in: *Monumenta Germaniae Historica. Scriptores*, s. 470, citováno podle www.mgh.de/home/aktuelles/newsdetails/martin-von-troppau-chronicon-pontificum-et-imperatorum/a3fe12baa5/?tx_ttnews%5Bpointer%5D=7. *Kronika Neplachova*, in: *Fontes rerum Bohemicarum*, díl 3, ed. J. Emler, Praha 1882, s. 477.

[3] K vývoji interpretací textu *Prophetia super Bohemia* srov. P. Cermanová, *The Long Life of the Joachimite Prophecy Concerning Bohemia*, in: *Joachim posuit verba ista. Gli pseudoepigrafi di Gioacchino da Fiore dei secoli XIII e XIV*, edd. G.L. Potestà, M. Rainini, Roma 2016 (Opere di Gioacchino da Fiore. Testi e strumenti, 27), s. 155–169.

http://rcin.org.pl

se především v 15. století staly součástí argumentačního, interpretačního a legitimizačního diskurzu vztaženého k husitským událostem[4].

Z protokolů kostnického koncilu víme, že Hus měl v jednom ze svých kázání proneseném v češtině („in vulgari") říci, že se již naplnilo jáchymovským proudem formované proroctví Jakuba z Terama, totiž že roku 1409 povstane jeden, jenž bude pronásledovat evangelium, epištoly a víru Kristovu". Hus měl tohoto „jednoho" antichristovského nepřítele křesťanů a jejich víry spatřovat v papeži Alexandrovi V., jenž měl v tomto příběhu nařídit svou bulou spálení Viklefových spisů[5]. Hus se nařčení bránil, neodmítl však, že by mluvil o proroctví, pouze se ohradil, že to řekl jinak a že neútočil na papeže Alexandra V., který ostatně ani Viklefovy spisy spálit nenařídil[6]. Nechme stranou kontext onoho předpokládaného Husova kázání, tedy nařízení o spálení Viklefových spisů. Pro nás je v tuto chvíli důležitější, že Jan Hus se s velkou pravděpodobností nebránil využít ve své argumentaci velice aktuální a nové proroctví, jež bylo sepsáno jen pár desítek let před tímto konkrétním Husovým vystoupením, které se klade na 25. červen 1410[7]. Hus se v Kostnici neohradil proti tomu, že by argumentoval prorockým textem Jakuba z Terama, vyhranil se

[4] Přehled rukopisné tradice tohoto spisu přináší D. Morris, *The Historiography of the* Super Prophetas *(also known as* Super Esaiam*) of Pseudo-Joachim of Fiore*, "Oliviana" 4, 2012, www.oliviana.revues.org/512. Ke zde uvedenému seznamu můžeme připsat ještě rukopis Londýn, British Library, MS Add. 11439 (datován k roku 1377), který měl podle heraldické výzdoby na f. 87r vztah ke dvoru Karla IV.

[5] J. Sedlák, *M. Jan Hus*, Praha 1915, s. 342. K Palladiniho proroctvím F.J. Holeček, *M. Jan Hus a proroctví Giacoma Palladiniho z Terama*, in: *Nový Mars Moravicus aneb Sborník příspěvků, jež věnovali Prof. Dr. Josefu Válkovi jeho žáci a přátelé k sedmdesátinám*, edd. B. Chocholáč, J. Válka, Brno 1999, s. 111–118. V intencích Holečka rovněž V. Hlinka, *Husův odkaz na Jáchyma z Fiore*, „Acta Universitatis Carolinae – Theologica" 5, 2015, č. 1, s. 61–63.

[6] *Documenta Mag. Joannis Hus vitam, doctrinam, causam in Constantiensi concilio actam et controversias de religione in Bohemia annis 1403–1418 motas illustrantia*, ed. F. Palacký, Praha 1869, s. 233.

[7] V. Hlinka, *Husův odkaz na Jáchyma z Fiore*, s. 63.

http://rcin.org.pl

jen proti nepřesnosti záznamu a jeho interpretaci. Jakub z Terama byl autorem dvou významnějších prorockých textů. Oba ve své době vyvolaly kontroverzi a odsouzení. Prvním z nich bylo *Consolatio peccatorum seu Lis Christi et Belial*, věnované autorem roku 1382 papeži Urbanovi VI. Tímto spisem chtěl Palladino přispět do rozsáhlé textové produkce, jež tematizovala papežské schizma. Jako mnozí před tím (například Arnald z Villanovy a Jan Rupescissa)[8] zkombinoval numerické údaje uvedené v knize Danielově (1290 a 1335) s datem zničení jeruzalémského chrámu (počítal oproti svým předchůdcům s rokem 74) a došel k letům 1409–1410 jako k bodu, kdy Kristus ukončí svůj odvěký spor se Satanem. Neboť konec se blíží, objevují se již na světě antikristové, falešní křesťané a falešní proroci, o nichž hovoří první list Janův (1 Jan 2, 18). Jakub z Terama, přívrženec Urbana VI., měl jako jednoho z oněch antikristů před očima avignonského papeže Klimenta VII. Druhým jeho prorockým spisem byl nedochovaný výklad Nabuchodonosorovy sochy (*Somnium Nabugodonosor sive Statua Danielis*), jehož obsah známe pouze prostřednictvím žaloby na tento spis, sepsané Scrivanim z Piacenzi[9]. Autor zde přímo zapojuje do profetické hry i Čechy, když píše, že padne římské císařství, a to po šedesáti pěti letech trvání v Českém království, tedy od roku 1346, kdy byl Karel zvolen a korunován římským králem. Ve stejném roce, tedy 1411, mělo být ukončeno schizma a Kristus měl zahájit své kralování na zemi. Nehledě na tyto počty se v sedmém bodě Scrivaniho obžaloby dozvídáme, že i zde Palladini počítal stejným způsobem jako v prvním uvedeném spise a stanovil na základě Danielova proroctví Kristův druhý příchod na roky 1409–1410[10]. Přes explicitní zmínku o Českém

[8] S tomu srov. P. Cermanová, *Waiting for Paradise – Waiting for Damnation. Concepts of Apocalyptic Time in Prophecies of the Hussite Period*, in: *Mittelalterliche Zukunftsgestaltung im Angesicht des Weltendes*, ed. F. Schmieder, Köln 2015, s. 141–164.

[9] K obsahu spisu F. Holeček, *M. Jan Hus a proroctví*, s. 115–115.

[10] Citaci ze žaloby přináší R. Rusconi, *L'attesa della fine. Crisi della società, profecia ed Apocalisse in Italia al tempo del grande scisma d'Occidente (1378–1417)*,

http://rcin.org.pl

království a při shodě dat, jež přinášejí oba texty, musíme předpokládat, že Hus měl na mysli první z uvedených Palladiniho textů, tedy *Consolatio peccatorum*. Vodítko k tomu máme jediné, a to sice rukopisné dochování bohemikálních opisů Palladiniho spisů a jejich místo v religiózně reformním kontextu. *Somnium Nabugodonosor* se mezi bohemikálními rukopisy nenachází, neboť text známe pouze z následné žaloby. *Consolatio peccatorum* se naproti tomu dochovalo v několika bohemikálních opisech. První z nich je zahrnut do pražského rukopisu Národní knihovna České republiky, X C 23. Tento rukopis se datuje do první poloviny 15. století, kolofon u zápisu Palladinova proroctví pak poskytuje přesnější údaj, totiž rok 1410[11]. Původ tohoto kodexu lze předpokládat u reformně smýšlejícího člena univerzitní obce: na jednu stranu je nejrozsáhlejším textem zde zahrnutým výklad na Lombardovy sentence, což poukazuje k univerzitnímu prostředí, na druhou stranu zde nalezneme Husovo *Questio de arguendo clero* či sbírku Viklefových spisů (*De Christo et suo adversario Antichristo*, *De officio regis*, *Dialogus* atd.) Z 15. století pochází i zkrácený záznam Palladiniho *Consolatio peccatorum*, jenž je součástí kodexu 4°22 uloženého dnes v městské knihovně v Budyšíně[12]. Palladiniho spis není jediným zde obsaženým profetikem, spolu s ním byl svázán i text *Insurgent gentes*, připisovaný ve středověku Hildegardě z Bingenu. Vedle těchto drobných proroctví jsou zde zaznamenány především husitské texty, a to české i latinské spisy Jana Husa, Jakoubka ze Stříbra, výňatky z díla Matěje z Janova, texty shrnující autority vyslovující se pro závaznost přijímání z kalicha, rovněž spisy Martina Lupáče, polemika Jana Rokycany proti táboritům atd. Oba tyto uvedené rukopisy zasazují Palladiniho

Roma 1979, s. 123. Přebírá V. Hlinka, *Husův odkaz na Jáchyma z Fiore*, s. 62, pozn. 90.

[11] Praha, Národní knihovna České republiky (dále: NK ČR), X C 23, f. 168r.

[12] Bautzen Stadtbibliothek, 4°22, f. 117v–118r. K popisu rukopisu T. Krzenck, *Die Bautzener Hussitica der ehemaligen Gersdorfschen Bibliothek*, „Studie o rukopisech" 31, 1995–1996, s. 156–160.

http://rcin.org.pl

proroctví do církevně reformního diskurzu v podobě, jak se rozvinul na husitské straně. To odpovídá i tomu, že spis ve smyslu polemiky s církví využil i Jan Hus. Třetí z opisů *Consolatio peccatorum* pochází z jiného sociokulturního prostředí. Nalézáme ho zařazený do rukopisu, jenž přináležel do knihovny farního kostela u sv. Jakuba v Brně, rukopis je datován druhou polovinou 15. století[13]. Kodex zahrnuje texty, které ve farní knihovně nijak nepřekvapí: nalezneme zde modlitby o světcích, text Innocence III. *De contemptu mundi*, Pseudo-Origenův *Planctus* atd. Palladiniho text je zařazen mezi kompendium epistolárních spisů; obsaženy jsou zejména listy Hildegardy z Bingenu různým osobám soudobého světa. Z Hildegardina díla jsou zde opsány také úryvky z knihy *Scivias*, jednoho z jejích nejznámějších spisů, a kompletní *Speculum futurorum temporum sive Pentacronon*, ve středověku mimořádně populární výběr a výklad Hildegardiných spisů, jejž pořídil ve 13. století Gebenon z Eberbachu[14]. Brněnský rukopis nám ukazuje rozmanitost recipientů konkrétních prorockých textů, které zjevně našly své místo mezi husitskými příznivci a staly se nedílnou součástí reformního proudu a zároveň nástrojem jeho potvrzení a propůjčení legitimity. Toto zařazení ale zjevně nebylo výlučné a exkluzivní. Stejné texty se četly i jiných prostředích a můžeme předpokládat, že jim byl propůjčován jiný význam.

Biblická i nebiblická proroctví měla v předhusitské a husitské době nezastupitelné místo, neboť apokalyptická linie myšlení se stala nedílnou součástí platného slovníku radikální reformy[15]. Kazatelé a teologové využívali Bibli, včetně prorockých textů, aby popsali a vysvětlili aktuální dění a svět, které je obklopovaly. Pro úspěšnost a rezonanci prorockých (apokalyptických) vizí

[13] S. Petr, *Soupis rukopisů knihovny při farním kostele svatého Jakuba v Brně*, Praha 2007, s. 365–273. Jedná se o rukopis 105/94, jenž je uložen v Archivu města Brna.

[14] *La Obra de Gebenón de Ebrach*, edd. S. Paz, J. Carlos, Firenze 2004.

[15] K husitskému apokalyptickému myšlení P. Cermanová, *Čechy na konci věků. Apokalyptické myšlení a vize husitské doby*, Praha 2013.

http://rcin.org.pl

v husitských Čechách bylo důležitým faktorem to, že slova kazatelů padla na připravenou půdu a že byla „srozumitelná". Jejich výklad se odvíjel od sociokulturního pole, do kterého byl aktuálně text zasazen. Apokalyptický způsob uvažování a pojmenovávání jednotlivých jevů nebyly přitom vlastní pouze husitské straně. I řadě těch, kteří zůstali věrní tradiční církevní hierarchii, byl apokalyptický slovník vlastní. Během husitské doby se obě skupiny lišily především v přístupu k prorockému textu: jedni proklamovali bezprostřední naplňování se proroctví, pro druhé byly apokalyptické figury v prvé řadě argumentačním nástrojem svázaným scholastickým učením a omezeným především na vnitrocírkevní debaty.

Obecně lze říci, že tematika církve, jejího aktuálního pádu a nutnosti její obrany do velké míry formovaly žánr pozdně středověkých apokalyptických proroctví. Církev se stala jejich hlavním tématem, ideální reformovaná církev byla důležitým tématem utopické eschatologie. Nesmíme rovněž zapomínat na skutečnost, že tato proroctví sepisovali převážně příslušníci církve, ať klerici nebo mniši, a příslušníci církve si rovněž až na výjimky v době do 15. století pořizovali jejich opisy. Až ve druhé polovině 15. století se i v Čechách změnila poptávka po literatuře, včetně té prorocké. Postupně se vytvářelo nové publikum, které výrazněji zahrnovalo i laické čtenáře a objednavatele. Tím se paradoxně stále více zjednodušoval interpretační klíč k prorockým textům, které byly opisovány a čteny s jasnou, od světské či duchovní autority určenou předznalostí, danou sociálním a náboženským zařazením.

Britský historik Norman Cohn ve své slavné knize *The Pursuit of the Millenium* načrtl zřetelnou příčinnou spojnici mezi eschatologickým a apokalyptickým myšlením na jedné straně a násilnými povstáními na straně druhé[16]. Husitský radikalismus počátku 20. let je ale jedním z mála případů, kde tato teze do velké míry

[16] N. Cohn, *The Pursuit of the Millenium. Revolutionary Millenarians and Mystical Anarchists of the Middle Ages*, New York 1970, s. 234–251.

http://rcin.org.pl

platila[17]. Je ale třeba dodat, že se jednalo zejména o – jakkoli radikální – výklad proroctví biblických. Nebiblická proroctví s tematikou trestu seslaného na církev v prostředí husitských Čech působila zpravidla „zpětně", tedy ne jako motor, nýbrž jako vysvětlení a legitimizace již proběhnutých událostí, jež se tak zařadily do dějin spásy jako součást božího plánu. Dějiny spásy tak byly znovu a znovu ukotvovány v konkrétním čase a prostoru, události byly zpětně vysvětlovány právě prostřednictví předem daného příběhu. Nebiblická proroctví nebyla primárně hrozícími texty, nýbrž spíše vysvětlujícími, popřípadě v nich byla ukryta útěcha věřícím[18]. Analýza profetického diskurzu tak má potenciál, aby přinesla nové poznatky k otázce vytváření (sebe)obrazu středověké církve. Apokalyptická proroctví mluvila o utrpeních, jež měla jako trest stihnout hříšnou církev. Ti, kdo takové události zažili, nebo se jich vnitřně obávali, nacházeli úlevu, když se toto dění vysvětlilo jako Bohem předurčené a nutné. Nahlížíme-li na středověká (nebiblická) proroctví tímto úhlem pohledu, není divu, že byla čtena nejen církevními kritiky jako návod a ospravedlnění již vykonaného, ale také příslušníky (potencionálně) trestané církve. A to i přesto, že se v nich mluví o krvavé mstě na církvi, která je zde kritizována velmi tvrdými slovy a častována výhrůžkami.

Jan Hus se na jedné straně apokalyptického vidění světa a využití apokalyptických figur v žádném případě nezříkal, na straně druhé se na rozdíl od svých předchůdců a inspirátorů (Jan Viklef) a současníků (Jakoubek ze Stříbra) nezabýval teorií exegese prorockých textů či pravověrností nebiblických profetik[19].

[17] Pro prostředí říše F.C. Kneupper, *The Empire at the End of Time. Identity and Reform in Late Medieval German Prophecy*, Oxford 2016, s. 140–148.

[18] K tomu R.E. Lerner, *Medieval Millenarianism and Violence*, in: *Pace e guerra nel basso Medioevo. Atti del XL Convegno storico internazionale, Todi, 12–14 ottobre 2003.*, Spoleto 2004, s. 39.

[19] Jan Viklef věnoval problematice proroctví a hodnověrnosti nebiblických profetických textů, zejména těch sepsaných Hildegardou z Bingenu nebo jí připsaných poměrně hodně prostoru. Ve spise *De vaticinacione seu prophetia*

http://rcin.org.pl

Nemusel intelektuálně čelit dopadu příliš radikálního a doslovného výkladu proroctví, což byla výzva, před níž byl postaven na počátku 20. let 15. století Jakoubek ze Stříbra. Hus se k apokalyptickému výkladu událostí uchyloval zejména v posledních letech života často, popsal jím své vidění situace v Čechách, apokalyptické figury mu poskytly názornou síť znaků, kterými velmi přehledně a srozumitelně vyjádřil své postoje, naléhavost reformy církve a společnosti i nutnost postupu proti odpůrcům. Své pozice zaštiťoval a jejich radikálnost podněcoval odkazy na blížící se konec pozemských dějin, naplňující se znamení blížícího se Posledního soudu, na činnost Antikrista a jeho služebníků. Husovo uvažování v apokalyptických kategoriích nebylo zaměřené do budoucna, nýbrž do přítomnosti, kterou popisoval jako okamžik rozhodného střetu v dějinách spásy. Hus využíval apokalyptických obrazů v různých kontextech a s rozdílnou intencí: byl to pro něj argumentační nástroj v polemikách, prostředek kritiky soudobých poměrů, způsob výzvy k reformě a zároveň cesta, jak popsat fatalitu situace, v jaké se Čechy ocitly v době jeho života a působení[20]. Absolutnost apokalyptických figur, a tím

se o nebiblických prorocích vyjádřil s notnou dávkou despektu: „Cum secundum sanctos spectat ad officium doctoris evangelici prophetare et socii mei prophetant ex dictis Merlini, Hildegardis et vatum similium extra fidem scripture de statibus membrorum ecclesie militantis, motus sum eciam sed fideliori evidencia prophetare". Srov. J. Wyclif, *De vaticinacione seu prophecia*, ed. J. Loserth, London 1913 (Johannis Wyclif Opera minora), s. 165. K tomu srov. K. Kerby-Fulton, *Prophecy and Suspicion. Closet Radicalism, Reformist Politics, and the Vogue for Hildegardiana in Ricardian England*, „Speculum" 75, 2000, č. 2, zejména s. 320–331; eadem, *Books under Suspicion. Censorship and Tolerance of Revelatory Writing in Late Medieval England*, Notre Dame (Indian) 2016, s. 189–200.

[20] Husovo apokalyptické myšlení shrnuje P. Cermanová, *Využití apokalyptických figur v díle Jana Husa*, in: *Jan Hus 1415 a 600 let poté. VII. mezinárodní husitologické sympozium: Tábor 23.–25. června 2015*, edd. J. Smrčka, Z. Vybíral, Tábor 2015 („Husitský Tábor". Supplementum 4), s. 23–40. Částečně jiný přístup k Husově apokalyptickému myšlení přináší L. Mazalová, *Eschatologie v díle Jana Husa*, Brno 2015.

http://rcin.org.pl

i jejich argumentační síla mu umožnily vyjádřit rovněž myšlenky, jež by v jiných kontextech vyzněly nemyslitelně, včetně rozvinutí eklesiologických kontextů směrem, který Husa a jeho stoupence řadil mezi vyvolené nejen k boji proti Antikristu, ale posléze i ke spáse[21]. Převážně teologicky definovaný hermeneutický nástroj kritiky se postupně v Husově pojetí pod vlivem okolností přeměnil v prostředek burcující a popisující danou situaci jako nastávající konečný boj se silami Antikrista, v němž Jan Hus sobě a svým přívržencům přisoudil zásadní roli.

Výklad a aplikace biblických proroctví byly pro Husa účinným kazatelským nástrojem, nevyhýbal se ani proroctvím nebiblickým. Ačkoli se k jejich zapojení do textu či kázání uchyloval jen zřídka, nenalezneme u něj explicitně vyjádřenou nedůvěru a pochyby o pravověrnosti, jakých jsme svědky například u Jana Viklefa, který projevoval až despekt vůči „novým" středověkým prorokům a opatrně popřál sluchu pouze některým z pseudo-Hildegardiných reformních textů[22].

Nebiblická proroctví, jež rezonovala v (před)husitských Čechách, přinášela zvěst o trestu a násilí, jimiž bude stižena církev. Explicitní násilí vůči církvi nebylo ale přitom před koncem 14. století v evropské prorocké literatuře velkým tématem[23]. V rozsáhlých i drobných textech se objevovala zpravidla pouze obecná sdělení o očekávaných utrpeních církve, jako jsme tomu svědky například v textu *Gallorum levitas*, jejž máme zachovaný i z českého prostředí v několika opisech[24]. Toto proroctví bylo původně sepsáno ve 13. století a aktualizoval se v něm prostřednictvím prorockého jazyka aragonsko-anjouovský konflikt v době tzv. sicilských nešpor (1282), povstání, v jehož důsledku byla francouzská vláda na Sicílii nahrazena vládou aragonskou.

[21] P. Cermanová, *Využití apokalyptických figur*, s. 36–37.
[22] K. Kerby-Fulton, *Prophecy and Suspicion*, s. 320.
[23] F.C. Kneupper, *The Empire*, s. 125.
[24] Wien, Österreichische Nationalbibliothek, 3282, f. 28v, a další verze f. 39r; Praha, NK ČR, XII G 17, f. 239v; I G 23, f. 162r; XIII G 18, f. 124v.

http://rcin.org.pl

V pozdější době a nových variantách a aktualizacích bylo proroctví zasazeno do jiných politicko-kulturních souřadnic a symbolům byl přiřazen jiný význam. To je i příklad husitských Čech, kam si text našel cestu zejména díky zmínkám o reformě církve a také díky tomu, že některé z opisů (i ty, o nichž nelze s určitostí říci, že jsou bohemikální) uvádí dataci popisovaných událostí k roku 1420. O poměrech v církvi se zde ale dozvídáme pouze tolik, že „papa cito moritur [...] vana cessabit gloria cleri", podrobnosti o trestech a utrpeních zkažené církve zde ale nenalezneme.

Téma násilného trestu církve vystupuje výrazně v díle Hildegardy z Bingenu, resp. spisech jí připisovaných, a Jana Rupescissy, autora, který byl výrazně ovlivněn jáchymistickým proudem profetické literatury[25]. Díla, spojená se jmény těchto autorů, nalezla v Čechách ohlas, a to mezi (před)husitskými i katolickými autory.

Spisům Hildegardy z Bingenu neodolal ani Jan Hus. Ve svých textech se její autoritou zaštítil dvakrát. V *Knížkách o svatokupectví* se rozepsal o tom, jak papežství propadlo mamonu a světské moci, což šlo ruku v ruce s oslabením jejich duchovní moci a autority. Pasáž věnovanou této tematice pak Hus zakončil odkazem

[25] Díla Rupescissy shrnuje v již klasické práci J. Bignami-Odier, *Études sur Jean de Roquetaillade*, Paris 1952; produkci Hildegardy z Bingen M. Embach, *Die Schriften Hildegards von Bingen. Studien zu ihrer Überlieferung im Mittelalter und in der Frühen Neuzeit*, Berlin 2003. K recepci hildegardik ve středověké Evropě idem, *Hildegard of Bingen (1098–1179). A History of Reception*, in: *A Companion to Hildegard of Bingen*, edd. B.M. Kienzle, D.L. Stoudt, G. Ferzoco, Leiden–Boston 2014, s. 275–276. K míře propojení hildegardovského a jáchymistického proudu K. Kerby-Fulton, *Books under Suspicion*, s. 46–47. K „násilné verzi" spisu *Vademecum in tribulatione* v českém prostředí R.E. Lerner, *„Popular Justice". Rupescissa in Hussite Bohemia*, in: *Eschatologie und Hussitismus*, edd. A. Patschovsky, F. Šmahel, Praha 1996, s. 39–52; nově, včetně edic staročeských textů a kontextu jejich sepsání P. Cermanová, *Vademecum in tribulatione. Czech Adaptations*, in: *The Translations of John of Rupescissa's Vade mecum in tribulatione (1356) into Seven European Vernaculars*, edd. R.E. Lerner, G.L. Potestà, P. Rychterová (tisku).

http://rcin.org.pl

na proroctví Hildegardy z Bingenu: „A jakož die s. Hildegardis, že papežovi panství ubude, že jedva biskupská čepice na hlavě ostane." Jistou rezervovanost k nebiblickému proroctví ale u Husa přece jen cítíme, a to hned z následující věty, kdy nechává prostor pro možnost naplnění i nenaplnění Hildegardina proroctví, neboť i její profetická autorita je podřízena božímu plánu: „Bude-li to či nebude, ty víš dobře, pane Kriste!"[26] Hus onou drobnou zmínkou o papežově panství odkazuje na jednu z nejradikálnějších a nejkontroverznějších myšlenek, již Hildegarda vepsala do své *Liber divinorum operum*, že totiž nastane chvíle, kdy padne římské císařství a vzápětí i papež ztratí svou moc, která bude zredukována pouze na římské biskupství[27]. Druhým případem, kdy se Hus opírá o Hildegardinu autoritu, je jeho spis na obranu Viklefových článků, *Defensio articulorum Wyclif*. Zde je rozsáhlá citace z Hildegardiny *Liber divinorum operum* vložena do pasáže, v níž se Hus zamýšlel nad nepatřičností, s jakou duchovní disponují světskou mocí a pozemskými statky. Hildegardina slova přicházejí po sérii rétorických otázek, v nichž se Hus ptá, proč by se duchovenstvo nemělo podrobit světské moci; následuje obvinění z pýchy a krátké načrtnutí oblíbené antiteze pyšného

[26] J. Hus, *Knížky o svatokupectví*, ed. A. Molnár, in: *Magistri Iohanis Hus Drobné spisy české*, ed. J. Eršil, Praha 1985 (Magistri Ioannis Hus Opera Omnia, 4), s. 212.

[27] V edici Husových *Knížek o svatokupectví* není odkaz určen, předpokládám ale, že původně pochází z *Liber divinorum operum*, ed. A. Derolez, P. Dronke, Turnhout 1996 (Corpus Christianorum. Continuatio Mediaevalis, 92), s. 446: „Sed postquam imperiale sceptrum hoc modo diuisum fuerit nec reparari potuerit, tunc etiam infula apostolici honoris diuidetur. Quia enim nec principes nec reliqui homines, tam spiritalis quam secularis ordinis, in apostolico nomine ullam religionem tunc inuenient, dignitatem nominis illius inminuent. Alios quosque magistros et archiepiscopos sub alio nomine in diuersis regionibus sibi preferent, ita ut etiam apostolicus eo tempore, dilatatione honoris pristine dignitatis attenuatus, Romam et pauca illi adiacentia loca uix etiam tunc sub infula sua obtineat. Hec autem ex parte bellorum incursionem euenient, ex parte quoque per commune consilium et consensum et spiritalium et secularium populorum perficientur".

http://rcin.org.pl

Antikrista a pokorného Krista. Následuje poměrně dlouhá pasáž přejatá od Hildegardy, jejíž autorita zde zaštítila myšlenku rozdělení kompetencí ve světě: pozemské statky a vedení světských polických záležitostí měly být výhradním polem působnosti světské moci, zatímco církev měla mít kompetenci ve věcech duchovních a světské statky jí měly být odňaty[28]. Jak bylo výše naznačeno, i tato pasáž je obsažena v Hildegardině *Liber divinorum operum*. Pasáž přejatou z *Liber divinorum operum* Jan Hus uvedl slovy, která u Hildegardy nenalezneme: „Item videtur patere supradicta sentencia de ablacione temporalium ex prophecia Hildegardis virginis, quam ponit in suis libris sub Eugenio papa in concilio Treverensi presentibus multis episcopis Francorum, Ytalie et Almanie approbatis, cui eciam beatus Bernhardus interfuit"[29]. Tím, že Hus předsunul citaci tuto pasáž, propůjčil svým (Hildegardiným) argumentům přenesenou autoritu spočívající v přijetí jejích knih a myšlenek v nich obsažených koncilem v Trevíru za přítomnosti papeže Evžena III. a Bernarda z Clairvaux. Zároveň nám tím dal vodítko, abychom lépe dohledali zdroj jeho znalostí Hildegardina díla. Koncil v Trevíru se doopravdy zabýval Hildegardinými texty, ale pouze první částí jejího spisu *Scivias*, který zde obdržel aprobaci[30]. Ve 13. století, když Gebenon z Eberbachu tvořil své *Speculum futurorum*, vepsal do něj uvedená slova o zaštítění autoritou koncilu, přenesl je ale na celé Hildegardino dílo[31]. Byl to ostatně právě Gebenon, kdo Hildegardiny texty přinesl středověkému čtenáři a zasloužil se o popularitu jejích textů po celý

[28] J. Hus, *Defensio articulorum Wyclif*, in: *Magistri Iohannis Hus polemica*, s. 209–210.

[29] *Ibidem*, s. 209.

[30] K. Kerby-Fulton, *Hildegard and the Male Reader. A Study in Insular Reception*, in: *Prophets Abroad. The Reception of Continental Holy Women in Late-Medieval England*, ed. R. Voaden, Cambridge 1996, s. 11.

[31] *La Obra de Gebenón de Ebrach*, s. 6: „Preterea sciendum quod libri sancte Hildegardis recepti et canonizati sunt a papa Eugenio in concilio Treuerensi, presentibus multis episcopis tam francorum quam teutonicorum et sancto Bernardo abbate clareuallensi".

http://rcin.org.pl

pozdní středověk[32]. Vzhledem k tomu, že Hus v jen trochu pozměněné podobě použil na úvod své citace Hildegardina spisu stejná slova o trevírském koncilu jako Gebenon, a také ke skutečnosti, že jak proroctví o pádu císařství a papežství citované v *Knížkách o svatokupectví*, tak i pasáž o nepatřičnosti světského panování kněží byly zahrnuty do Gebenonovy kompilace[33], můžeme odůvodněně předpokládat, že Hus čerpal své inspirace právě z tohoto spisu. Na rozdíl od Hildegardiných původních textů, kterých se mezi bohemikálními rukopisy zachovalo jen pár, dokladů o přítomnosti Gebenonova díla máme podstatně více, a to z různých sociálních i konfesních prostředí[34].

U Gebenonova spisu *Speculum futurorum temporum sive Pentacronon* se setkáváme s jevem, jenž je charakteristický pro všechna hildegardika čtená v českém husitském prostředí, totiž že argumentačně posloužila oběma stranám sporu. Jak jsme viděli, jedním z čtenářů byl Jan Hus, který pasáže ze *Specula* zapojil do svých polemických děl. V některých rukopisech měl ale Gebenonův text podle přípisků čistě protihusitský osten. Knihovna benedik-

[32] Ke Gebenonově roli J. Carlos, S. Paz, *La „santificación" de Hildegarde en la Edad Media*, in: *Im Angesicht Gottes suche der Mensch sich selbst. Hildegard von Bingen (1098–1179)*, ed. R. Berndt, Berlin 2001, s. 561–576.

[33] *La Obra de Gebenón de Ebrach*, s. 14–15, pro pasáž citovanou v *Defensio articulorum Wyclif*, s. 26, pro část, na níž je učiněna aluze v *Knížkách o svatokupectví*.

[34] Nejstarší známý opis části Gebenonova výkladu Hildegardiných proroctví se zachoval v rukopisu Praha, NK ČR, III G 25, f. 136v–140v. Datuje se do předhusitské doby 14. století. Další opisy jsou zahrnuty například do rukopisu Praha, NK ČR, XIII G 10, jenž vykazuje protihusitské zaměření, v Knihovně metropolitní kapituly v Praze pak nalezneme v rukopise Praha, Archiv Pražského hradu (dále: KMK), O XIII a D XII, přičemž v druhém uvedeném jsou zahrnuty převážně texty husitských autorů; dalšími příklady, tentokrát z katolického prostředí, budiž rukopisy Olomouc, Zemský archiv v Opavě, pobočka Olomouc, 224, 280 a 284, rovněž rukopis Vědecké knihovny v Olomouci, M I 340. Pravděpodobně bohemikálního původu je také antologie prorockých textů ve vídeňském rukopisu, Wien, Österreichische Nationalbibliothek, 4919, kde je Gebenonův výklad Hildegardiných proroctví zapsán na f. 61r–83v.

http://rcin.org.pl

tinského kláštera v rakouském Seitenstettenu zahrnuje například rukopis (Nr. 262), který ukazuje, že mendikanti nebyli jedinou skupinou, s kterou se pojil výklad Hildegardiných vizí o falešných prorocích posledního času. Na f. 23v–29r se nachází záznam Gebenonova spisu, hlavní část patří pasáži o sedmi apokalyptických andělech s polnicemi. Dominantní myšlenkou je s odvoláním na Mt 24, 24 právě objevení se falešných proroků, kteří v poslední epoše historie ve službách Antikrista budou svádět lid na scestí[35]. Aby bylo jasné, kdo jsou tito falešní proroci, je celý opis uveden nadpisem *Prophecia de wiclefistis*, čímž jsou falešní proroci ztotožněni s husity[36]. A stejně je nadepsán úryvek z Gebenonova spisu, zde však pod jménem Jáchyma z Fiore, zapsaný v bohemikálním rukopise neapolské Národní knihovny VII D 9[37].

Výňatek z Hildegardina (Gebenonova) spisu, jejž citoval Hus v *Defensio articulorum Wyclif*, žil ale nezávisle na šíření celého spisu *Speculum futurorum temporum sive Pentacronon*. Nalezneme ho zapsaný samostatně jako proroctví s incipitem *Quam diu rapaces istos lupos*, často se vyskytoval jako součást antologií Hildegardiných a pseudo-Hildegardiných spisů. To je případ pražského kapitulního rukopisu D XII, jenž je datován rokem 1414 a byl podle přípisu sepsán pro Jakoubka ze Stříbra. Zahrnuje jak Jakoubkovy, tak i Husovy spisy. Folia 213v–216v obsahují tři Hildegardina, resp. pseudo-Hildegardina proroctví, známá podle incipitů jako *Quamvis hominibus non sit datum; Insurget gents*, a právě již zmíněné *Quam diu rapaces istos lupos*. Tato sbírka je nadepsána rubrikou, jež shrnuje náplň všech tří textů: „Hic continentur prophecie hildegardis monialis de futuris

[35] Stifft Seitenstetten, Nr. 262, f. 24v: „De illis qui ante novissimum diem venturi sunt, hoc est tempore Antichristi, dicit Dominus in evangelio, loquent de tempore Antichristi: Surgent, inquit, pseudo Christi et pseudo prophete et dabunt signa et prodigia, ita ut in errorem inducantur, si fieri potest, eciam electi". Srov. *La Obra de Gebenón de Ebrach*, s. 85–86.

[36] Stifft Seitenstetten, Nr. 262, f. 23v.

[37] Napoli, Biblioteca Nazionale, MS VII D 9, f. 230v.

http://rcin.org.pl

eventibus scilicet de ablacione rerum temporalium a clero et aliis periculis et in quod patet in propheciis infra." Obdobné souhrny hildegardik nalezneme i v dalších bohemikálních rukopisech, přičemž platí, že jejich čtení a vyznění nebylo pevně dáno a během husitství je využívaly obě znepřátelené strany[38]. Ze zmíněných proroctví udělal v českém prostředí asi největší kariéru Hildegardě připisovaný text známý jako *Insurgent gentes* (*Insurget gens*). Sepsal ho v 50. letech 13. století v pařížském intelektuálním prostředí protimendikantských polemik autor z okruhu Viléma ze St.-Amour[39]. Ohlasy *Insurgent gentes* nalezneme v dílech českých předhusitských i husitských intelektuálů a kazatelů: proroctví znal například kazatel Konrád z Waldhauseru, jeho stopy nalezneme také ve spise *De purgatorio* Mikuláše z Drážďan, který výrazně ovlivnil formující se radikální husitskou teologii[40]. Matěj z Janova označoval Hildegardu z Bingenu vedle sv. Brigity jako příklad ženy nadané prorockým duchem. Nevíme sice, jaká díla měl konkrétně na mysli, jeho přilnavost k protimendikantským textům ale naznačuje, že mu spis *Insurgent gentes* díky svému věhlasu kritického proroctví o mendikantských řádech nebyl

[38] Například rukopis Vědecké knihovny Olomouc, M I 340, jenž náležel zřejmě knihovně kartuziánského kláštera v Dolanech; Bautzen Stadtbibliothek, 8°6, kde jsou všechny tři texty vepsány mezi další husitské spisy.

[39] Charakteristiku tohoto textu přináší K. Kerby-Fulton, *Hildegard of Bingen and Antimendikant Propaganda*, „Traditio" 43, 1987, s. 386–399; M. Embach, *Die Schriften Hildegards von Bingen*, s. 423–457; výčet rukopisů *Insurgent gentes*, avšak bez přihlédnutí k bohemikálním pramenům, přináší na s. 232.

[40] Nicolaus de Dresda, *De reliquiis et de veneratione sanctorum: De purgatorio*, ed. R. Cegna, „Mediaevalia Philosophica Polonorum" 23, 1977, s. 109. Srov. O. Marin, *L'archevêque, le maître et le dévot. Genèses du mouvement réformateur pragois, annése 1360–1419*, Paris 2005, s. 314–315. K antimendikantskému zaměření spisu *Insurgent gentes* srov. P.R. Szittya, *The Antifraternal Tradition in Medieval Literature*, Princeton 1986, s. 220. K Waldhauserově znalosti pseudo-Hildegardina proroctví J. Kaderová, *Pseudohildegardino proroctví Insurgent gentes v českém kontextu. Srovnání textu Prophecia beatae Hildegardis de fratribus minoribus z třeboňského rukopisu a Apologie Konráda Waldhausera*, „Greco-Latina Brunensia" 17, 2012, č. 2, s. 84–85.

http://rcin.org.pl

neznámý[41]. *Insurgent gentes* přináší předzvěst neutěšeného stavu, který nastane na zemi, až lidé podlehnou svodům žebravých řádů: moudří zleniví, nevinní budou zničeni a mocní se nechají svést pozlátkem světských radostí. Pro svou hříšnost budou žebravé řády zničeny, padnou pro svou lakotu a pýchu.

Jak bylo uvedeno, převažující čtení tohoto textu bylo ve středověké Evropě protimendikantské. Falešnými proroky, jejichž příchod se zde předpovídá, měli být právě příslušníci mendikantských řádů. To měl potvrzovat i přípisek, jenž cirkuloval společně s textem a s odkazem na kroniku Martina z Opavy postuloval, že toto předpověděla blahoslavená Hildegarda již 52 let před založením řádu. Tento komentář, zaštítěný populární kronikou, jež ukotvovala historické události a vytvářela paměť na ně, měl dosvědčit nejen Hildegardina prorockého ducha, ale také skutečnost, že mendikanti byli předem určeni k zatracení. Během husitství došlo ale tak jako u předešlých uvedených textů k několikeré rekontextualizaci a změně čtení. Opis tohoto textu známe v českém prostředí z několika rukopisů, jež se svým původem hlásí k různému prostředí. Uveďme si několik příkladů. První, uložený dnes v Národní knihovně v Praze pod signaturou X H 17 (f. 35r–35v)[42], zahrnuje sbírku textů, již si pro své potřeby vytvořil neznámý husitský teolog. Kromě pseudo-Hildegardina proroctví tu nalezneme texty Jana Husa, Jana Viklefa a další teologické spisy. Ten, kdo si opisy těchto děl pořizoval, stál zřejmě v blízkosti Jana Husa, resp. měl pravděpodobně k dispozici Husovy opisy Viklefových děl[43]. Pseudo-Hildegardino proroctví *Insurgent gentes* bylo rovněž součástí tzv. Staroboleslavského husitského kodexu, který archivuje důležité spisy a dokumenty husitské strany z let 1410–1415

[41] *Matthiae de Janov dicti magister Parisiensis Regulae Veteris et Novi Testamenti I*, ed. V. Kybal, Innsbruck 1908, s. 162–163.

[42] Text z rukopisu Praha, NK ČR, X H 17, editoval a analyzoval R. Cegna, *Predestinazione ed eschatologismo ussiti nel Valdismo medievale*, „Bulletino della Società di Studi Valdesi" 128, 1970, s. 3–28.

[43] Praha, NK ČR, X H 17, f. 134v.

http://rcin.org.pl

(sepsán byl pravděpodobně v letech 1414–1415)[44]. Jiný přístup nacházíme například v již zmiňovaném rukopise XIII G 10, kde jeden z uživatelů rukopisu nadepsal přípisek vystihující posuny ve čtení a interpretaci textu. Mezi skupinami, které byly terčem kritiky proroctví, zde byli uvedeni nejen františkáni a dominikáni, ale také viklefisté (tj. husité obecně), táborité a pikarti, tedy nejradikálnější skupina husitského Tábora: „Ego nescio et forte de Bohemis intelligatur. Aliqui volunt, quod intelligatur de bosakonibus et predicatoribus, wiklefistis, taboritis et pikarditis"[45]. Text zachycený pod rubrikou *De wiklefistis ita predixit beata Hildegardis* v pražském kapitulním rukopise O II šel ještě dál. Z původního *Insurgent gentes* přebírá pouze úvodní část a pak již pokračuje svou vlastní invencí, do níž vepsal obžalobu husitské arogance a pýchy, která v důsledku vyznívá vůči husitům až satiricky, když podtrhuje přesvědčení husitů, že až oni vnášejí světlo do církve, která do té doby byla slepá, a hasí plamen hříšníků, ačkoli sami svým chováním prospívají pouze a jenom pokrytectví: „De wiklefistis ita predixit beata Hildegardis sanctimonialis. Habebunt inquit detraccionem, vituperacionem, ut alios vituperent, se ipsos comendent, festucam considerantes trabem non eicientes et claves ecclesie facient contemptui ac vilipendi. Plures per inobediencia laqueo mortis interitu pertrahentes, dominabuntur super clerum arroganter brevi tempore. Et infra propter laudes omnium hominum, et vanam gloriam sine exemplo martirii predicabunt, incessanter detrahentes ordinibus ab ecclesia approbatis dicentes: Nos sumus qui illuminamus ecclesiam Dei, que ante tempora nostra fuit ceca, et extinximus flamam peccatorum, cum magis promoverint ipocrisim. Hec illa"[46].

---

[44] A. Vidmanová, *Ke staroboleslavskému husitskému kodexu*, „Studie o rukopisech" 31, 1995–1996, s. 7–25.

[45] Praha, NK ČR, XIII G 10, f. 98r.

[46] Praha, KMK, O II, f. 297v. K tomu, že podobně pseudo-Hildegardiny texty působily i v lollardském prostředí, srov. K. Kerby-Fulton, *Hildegard and the Male Readers*, s. 17–18.

http://rcin.org.pl

Hildegardiny spisy se v 15. století dočkaly rovněž českého překladu. Česká verze je prozatím známa z jediného opisu, jenž je zapsán v rukopise V E 89 knihovny Národního muzea v Praze, v tzv. Sborníku právním vyšehradském. Český text měl za předlohu především Gebenonovo *Speculum futurorum temporum sive Pentacronon*, nalezneme zde ale i do češtiny převedené pseudo-Hildegardino *Insurgent gentes*, resp. *Insurget gens*, neboť český překladatel použil singulár, tedy „povstaneť lid"[47]. Autor překladu nejen převádí texty do latiny, ale přidává k nim i svůj vlastní vysvětlující komentář. Napomáhá tím předpokládanému čtenáři, jenž nutně nemusel být teologicky vzdělán, kontextualizovat proroctví v českém prostoru 15. století a správně ho číst, neboť, jak sám říká, Hildegardin text je napsaný složitou a ne vždy snadno srozumitelnou řečí. Hildegardino proroctví se v této formě má stát nejen přístupným čtením, ale také pomůckou ke katechezi a obecně náboženskému formování věřících. Nejkonkrétněji glosoval překladatel Hildegardin text v souvislosti s českými husitskými událostmi právě v okamžiku, kdy se dostal k oné již výše citované kontroverzní Hildegardině předpovědi pádu císařství a následně i papežství. Český text sleduje celkem věrně latinskou předlohu: „Pak opět dí ona Hildegardis, když tak císařství římské sejde, tehdy i koruna papežova důstojenství bude roztržena a lid s knížaty ustaví sobě jiné vůdce neb mistry neb biskupy pod jinými jmény v krajích rozličných. A římský biskup ustane. A to něco se stane skrze Čechy"[48]. Realita proroctví je tu zpětně ztotožněna

[47] O identifikaci předlohy staročeského překladu se pokusil Miroslav Zvelebil, jenž své poznatky shrnul v příspěvku *Staročeské překlady proroctví Hildegardy z Bingen*, jenž bude publikován jako výstup ze studentské konference „Svět pro příští generace: Kříž jako symbol v evropském myšlení a umění", která se konala v prosinci 2016 na Husitské teologické fakultě Univerzity Karlovy. Zvelebil předpokládá, že český překlad vychází z latinských verzí obsažených v rukopisech Praha, KMK, D XII a O XIII. K prokázání této hypotézy bude nutné provést ještě další podrobné srovnání textů

[48] Praha, KMK, D XII, f. 197r, srov. pozn. č. 26, kde je citována příslušná pasáž z *Liber divinorum operum*.

http://rcin.org.pl

s realitou husitských Čech a rozbití církevního uspořádání během husitství je popsáno jako naplnění Hildegardina proroctví. Text nám nedává klíč k určení konfesního zázemí překladatele či zadavatele překladu. Z počátku se jen dozvídáme, že Hildegardiny spisy jsou uloženy „v pražském kostele", pravděpodobně tedy v kapitule. Můžeme předpokládat, že autor překladu měl přístup ke kapitulním rukopisům, jeho zázemí tedy lze spatřovat v lůně katolické církve.

***

Apokalyptická proroctví zněla v husitských Čechách často a měla i řadu pozorných posluchačů, Jana Husa nevyjímaje. Šlo jak o texty, které reprodukovaly či vykládaly biblická proroctví, tak o texty sepsané mimo biblický kánon. Ve druhém případě šlo zpravidla o původně nebohemikální produkci, tedy o spisy, jež byly sepsány ve zcela jiném politickém a sociokulturním kontextu. V husitských Čechách se jim pak dostalo nového významu, který se odvíjel především od konfesního ukotvení a politických zájmů čtenáře. Jeden a ten samý text tak mohl ve stejném čase vyznívat rozdílně, často dokonce protichůdně. Ačkoli se nejednalo o proroctví biblická, o zaštítění jejich autoritou stály obě znepřátelené strany. To se týká zejména těch spisů, které kolovaly pod jménem Hildegardy z Bingenu, o jejichž ortodoxii a autentičnosti v Čechách nikdo nepochyboval. Čtení Hildegardiných textů, autentických i jí připisovaných, prošlo v českém prostředí několikerými změnami. Ve druhé polovině 14. století obohatily reformní diskurz v Čechách díky svému protimendikantskému zaměření, které bylo snadno rozeznatelné. Jak jsme viděli v případě Jana Husa, Hildegardiny spisy posléze sloužily jako vítaný nástroj kritiky vztažené na celou církev a jako argument podporující sekularizaci církevního majetku. Během husitského období se jejich čtení rozdvojilo, když pro jedny zůstaly rezervoárem pro kritiku církevních poměrů, pro katolickou stranu byly naopak

http://rcin.org.pl

instrumentem znevážení husitských oponentů. Nástrojem o to účinnějším, že došlo k převrácení v interpretaci a k použití stejných textů ve zcela opačném modu[49].

Non-biblical prophesies in the Hussite movement

Abstract

Apocalyptical prophesies attracted a great number of attentive listeners and readers in Hussite Bohemia. Jan Hus commented on and interpreted biblical and non-biblical prophesies that became an efficient instrument of his religious teaching. Though non-biblical prophesies were seldom used in texts or sermons, their orthodoxy was generally taken for granted. In (pre-)Hussite Bohemia the corpus of non-biblical prophesies was mostly composed of fundamental non-Bohemian texts, i.e. writings produced in a different political and socio-religious context. In Hussite Bohemia these texts acquired new meanings that rested significantly on the confessional preferences and political interests of their readers. For example, the reading of Hildegard of Bingen's writings, both those that were authentic and others that were attributed to her, underwent some transformations in the Czech environment. Due to their anti-mendicant focus they enriched reformatory discourse in Bohemia. Furthermore, they were used as a welcome tool of criticism for the whole Church. On the other hand during the Hussite period the Catholic party adopted non-biblical prophesies to defame their Hussite opponents. In addition to polemical and reformatory considerations, the analysis of prophetic discourse brought new insights to the question of creating the (self)image of the medieval Church. The Church became the leading focus of non-biblical prophesies; an ideal, reformed Church was an important subject of utopian eschatology.

Pavlína Cermanová – doktor historii, pracownik naukowy w Centru medievistických studií Akademie věd Česke republiky w Pradze. Kierownik projektu pt. „The Transmission of Knowledge. The Fortune of four Medieval Bestsellers in Late Medieval Czech Lands". Autorka m.in. *Čechy na konci věků. Apokalyptické myšlení a vize husitské doby*, Praha 2013.

[49] Tato studie vznikla v rámci řešení projektu Grantové agentury České republiky P405/12/G148 „Kulturní kódy a jejich proměny v husitském období".

http://rcin.org.pl